

ФІСКАЛЬНІ СТИМУЛИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ У СВІТІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Статтю присвячено характеристиці фіскальних стимулів, що використовуються у світі для подолання негативних наслідків рецесії в умовах пандемії COVID-19. Автори підтвердили, що основним трендом розвитку більшості країн світу і України у 2020 р. є суттєве падіння економіки (падіння виробництва, зростання державного боргу, фіскального дефіциту та ін.), спричинене пандемією COVID-19. А вплив пандемії на економіки, що розвиваються, є більш негативним, ніж на розвинені, через слабші системи охорони здоров'я, значні втрати в торгівлі та туризмі, зменшення грошових переказів та жорсткі фінансові умови на тлі зростаючого боргу. У статті узагальнено, що в умовах рецесії, що розпочалася у 2020 р., країни використовують заходи фіскального стимулювання домогосподарств та бізнес-одиниць через додаткові державні витрати та недоотримані бюджетні доходи. Основними заходами фіскальної підтримки в цей період є: відстрочки та послаблення у сплаті податків, мораторій на сплату окремих видів зобов'язань, різні форми грошових доплат та субсидій, часткове безробіття, вливання капіталу в підприємства, позики та гарантії. Розмір та структура стимулювальних фіскальних заходів різняться серед різних груп країн. В українській практиці під час пандемії основними заходами фіскального стимулювання стали такі: використання схем скороченого робочого дня та розширення виплат з безробіття; зміни в оподаткуванні; фінансова підтримка пенсіонерів; субсидії; соціальна та економічна підтримка домогосподарств і підприємств.

Ключові слова: фіскальна політика, фіскальне стимулювання, фіскальний баланс, рецесія, пандемія.

JEL classification: H2, H5, H6

Вступ та постановка проблеми. Економічним процесам невластива стабільність, вони характеризуються чергуванням піднесень-спадів економіки, що відображається у зміні обсягів виробництва, інфляції, процентних ставок та зайнятості в країні. А фіскальна політика є інструментом макроекономічного регулювання, в т. ч. в періоди економічних коливань, зокрема в періоди рецесії. Тому актуальним і важливим є аналіз досвіду у використанні фіскальних стимулів для подолання негативних наслідків рецесії.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема фіскальної політики та економічних коливань є давнім і традиційним об'єктом досліджень багатьох авторів (В. Базилевич (Базилевич та ін., 2010), С. Будаговська, І. Радіонова (1996), К. Р. Макконнелл та С. Л. Брю (2007), Г. Манків, Р. Дорнбуш, Дж. Кітчін, В. Мітчелл, К. Жугляр, С. Кузнец, М. Кондратьєв, К. Маркс, Дж. Форестер, Е. Тофлер та ін.). У їхніх працях висвітлено питання щодо видів, тривалості та періодичності економічних циклів; щодо сутності, інструментів, цілей та функцій фіскальної

політики, щодо методів фіскального регулювання та їх впливу на економіки різних країн у різних умовах і на різних стадіях економічного розвитку.

Невирішені частини проблеми. Економіки країн перебувають у постійному русі та розвитку; розвиваються нові форми та методи підприємницької діяльності; держави та економічні суб'єкти стикаються з новими викликами на мікро- та макrorівнях; спостерігаються відмінності в причинах, наслідках та перебігу економічних підйомів та спадів у різних країнах і регіонах світу тощо.

Мета цієї статті полягає в узагальненні та характеристиці фіскальних стимулів, що використовуються у світі для подолання негативних наслідків рецесії в умовах пандемії COVID-19.

Основні результати дослідження. У 2020 р. світова економіка зазнала значних втрат, спричинених пандемією COVID-19, і світ увійшов у рецесію зі значним падінням світового ВВП, яке почалося в першому кварталі 2020 р. (див. рис. 1).

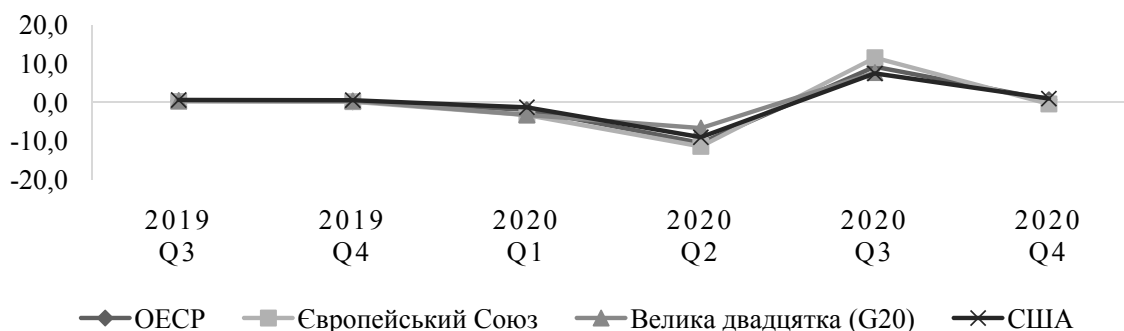

Рис. 1. Щоквартальне зростання ВВП протягом 2019–2020 рр., % до попереднього кварталу
Джерело: побудовано авторами на основі даних (OECD, 2019–2020)

Максимальне падіння ВВП відбулося в другому кварталі 2020 р. – в середньому близько 10 % (ОЕСР – 10,46 %, Європейський Союз – 11,36 %, Велика двадцятка – 6,62 %, США – 8,99 %). У третьому кварталі ВВП різко зріс (на 9 % порівняно з другим кварталом) унаслідок пом'якшення обмежувальних заходів, відновлення бізнес-активності та збільшення споживання домогосподарствами. Однак у четвертому кварталі темпи зростання ВВП знову сповільнилися (зростання збільшилось у середньому на 0,5 % порівняно з третім кварталом).

Жорсткі заходи, спрямовані на припинення поширення COVID-19, які почали впроваджувати більшість країн світу в березні 2020 р., спричинили різке падіння виробництва, попиту та споживання, збільшення рівня безробіття, загострення проблем ліквідності на підприємствах,

зменшення розміру інвестицій, зростання дефіциту державних бюджетів та збільшення розміру світового боргу.

У таких умовах майже всі країни потребували додаткового фінансування. Фіскальні заходи були необхідними та дорогими одночасно і на фоні падіння виробництва спричинили значне зростання державного боргу. Світовий державний борг за підсумками 2020 р. сягнув майже 98 % світового ВВП (табл. 1).

Як бачимо з табл. 1, найбільше зростання державного боргу спостерігається в країнах з розвинутою економікою, меншою мірою в країнах, що розвиваються, та в країнах з середнім рівнем доходу і найменше – у країнах із низьким рівнем доходу. Розмір державного боргу в розвинених країнах у 2020 р. зріс на 17,4 % проти 2019 р. і становив 122,7 % ВВП. Країни, що розвиваються, та країни

Таблиця 1. Державний борг країн у 2012–2021 рр., % від ВВП

Група країн	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021*
Світ	79.6	78.3	78.6	79.7	82.7	81.4	81.7	83.0	97.6	99.5
Розвинені економіки	106.8	105.3	104.8	104.2	106.8	104.5	104.0	105.3	122.7	124.9
США	103.3	104.9	104.5	104.6	106.6	105.7	106.9	108.7	128.7	132.5
Євросона	90.7	92.6	92.8	90.9	90.0	87.6	85.7	84.0	98.1	99.0
Японія	228.7	232.2	235.8	231.3	236.4	234.5	236.6	238.0	258.7	258.7
Велика Британія	83.2	84.2	86.2	86.9	86.8	86.2	85.7	85.4	103.3	110.8
Канада	85.4	86.1	85.6	91.2	91.7	90.5	89.7	88.6	115.7	116.4
Країни, що розвиваються, та країни з середнім доходом	37.0	38.2	40.3	43.7	46.5	48.1	50.1	52.6	63.3	65.3
Азія	39.6	41.3	43.4	44.9	47.1	49.0	50.6	53.8	65.8	69.4
Європа	25.3	26.2	28.2	30.5	31.4	29.6	29.3	29.0	38.4	38.5
Латинська Америка	47.1	47.8	50.1	53.9	57.4	62.3	69.7	70.8	78.4	75.4
Близький Схід, Північна Африка та Пакистан	23.3	23.6	23.4	33.2	40.4	40.1	40.0	44.7	53.1	53.5
Південна Африка	41.0	44.1	47.0	49.3	51.5	53.0	56.7	62.2	77.7	84.9
Країни з низьким доходом, що розвиваються	29.4	30.9	31.5	35.3	37.9	42.4	42.9	43.3	48.5	48.5
Виробники нафти	30.9	30.9	31.4	37.6	41.4	42.3	44.2	45.6	59.0	59.0

Джерело: складено авторами на основі даних (IMF, 2020)

з середнім доходом збільшили борг на 10,7 % і досягли позначки 63,3 % ВВП. Країни з низьким доходом розширили борг до 48,5 % від ВВП (зростання на 5,2 %). Борг країн-виробників нафти зріс на 13,4 %, досягнувши 59 % ВВП. Таке різке збільшення боргу спричинене падінням цін на нафту на світовому ринку. Однак згідно з поточним прогнозом МВФ частка боргу у ВВП стабілізується у 2021 р. завдяки значному зростанню економічної активності на тлі стабільних та низьких процентних ставок (IMF, 2020).

У табл. 2 наведено значення фіскального балансу як частки ВВП. У 2020 р. світовий бюджетний дефіцит збільшився на 7,9 % проти 2019 р. і становив 11,8 % від світового ВВП. Найбільше зростання фіскального дефіциту відбулося в розвинених країнах і на кінець 2020 р. становило 13,3 %. Країни, що розвиваються, та країни з середнім рівнем доходів за рік збільшили фіскальний дефіцит, досягнувши значення 10,3 % від їхнього ВВП у 2020 р.

Країни з низьким рівнем доходу, що розвиваються, зазнали найменшого зростання дефіциту (1,7 %) і завершили 2020 р. зі значенням 5,7 % ВВП. Розвинені країни Євросони та європейські країни, що розвиваються, мають найнижчі значення фіскального дефіциту серед інших груп країн за підсумками 2020 р. (8,4 % і 6,6 % відповідно). Водночас найбільші від'ємні значення фіскального балансу у 2020 р. належали Канаді (-20 % ВВП) та США (-17,5 % ВВП). Варто також зазначити,

що значне зростання дефіциту (10 % ВВП) відбулося в країнах, які є виробниками нафти, і за підсумками 2020 р. їхній дефіцит становив 10,6 % ВВП. В Україні розмір фіскального дефіциту за рік зріс на 5,8 % ВВП і становив 7,8 % ВВП за підсумками 2020 р. Однак за прогнозом МВФ фіскальний дефіцит, так само як і борг, зменшиться вже у 2021 р. Це може відбутися як за рахунок зменшення витрат (через зменшення видатків на заходи, пов'язані з протидією пандемії), так і за рахунок збільшення доходів унаслідок активізації економічної діяльності. Слід також звернути увагу, що в розвинених економіках вищий дефіцит відображає приблизно рівне збільшення витрат та зменшення доходів. У країнах, що розвиваються, та в країнах із середнім рівнем доходу, а також країнах з низьким рівнем доходу зростання дефіциту здебільшого зумовлене зменшенням доходів, спричиненим зменшенням активності в господарській діяльності (IMF, 2020).

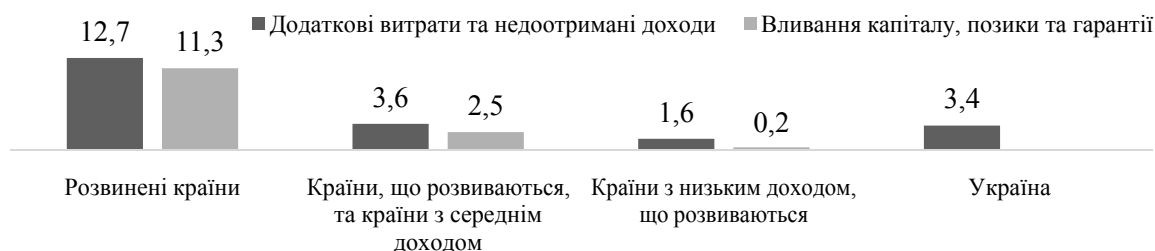
В умовах різкого погіршення економічної ситуації швидкі, скоординовані та значні за обсягом заходи фіскальної політики в різних країнах є інструментом, що допомагає домогосподарствам підтримувати попит на вищому рівні, ніж він міг би бути, а підприємствам зменшити потребу в коштах на виплату заробітних плат, податків та на загальне ведення їхньої підприємницької діяльності.

За даними МВФ, розмір фіскальних заходів у всьому світі на початку вересня 2020 р. становив

Таблиця 2. Фіскальний баланс країн у 2012–2021 рр., % від ВВП

Група країн	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021*
Світ	-3.8	-2.9	-2.9	-3.3	-3.5	-3.0	-3.1	-3.9	-11.8	-8.5
Розвинені економіки	-5.5	-3.7	-3.1	-2.6	-2.7	-2.4	-2.7	-3.3	-13.3	-8.8
США	-8.0	-4.6	-4.1	-3.6	-4.4	-4.6	-5.8	-6.3	-17.5	-11.8
Євросона	-3.7	-3.0	-2.5	-2.0	-1.5	-1.0	-0.5	-0.6	-8.4	-5.9
Японія	-8.6	-7.9	-5.6	-3.8	-3.7	-3.1	-2.5	-3.3	-13.8	-8.6
Велика Британія	-7.6	-5.5	-5.6	-4.6	-3.3	-2.5	-2.3	-2.2	-14.5	-10.6
Канада	-2.5	-1.5	0.2	-0.1	-0.5	-0.1	-0.4	-0.3	-20.0	-7.8
Країни, що розвиваються, та країни з середнім доходом	-0.9	-1.5	-2.4	-4.3	-4.8	-4.2	-3.8	-4.9	-10.3	-8.6
Азія	-1.6	-1.8	-1.9	-3.3	-3.9	-4.0	-4.5	-6.1	-11.1	-10.3
Європа	-0.7	-1.5	-1.4	-2.7	-2.9	-1.8	0.4	-0.7	-6.6	-4.4
Латинська Америка	-2.9	-3.2	-5.0	-6.8	-6.2	-5.5	-5.2	-4.1	-9.8	-4.9
Близький Схід, Північна Африка та Пакистан	5.6	3.9	-1.4	-7.4	-9.6	-5.7	-2.9	-3.9	-9.5	-6.8
Південна Африка	-4.4	-4.3	-4.3	-4.8	-4.1	-4.4	-4.1	-6.3	-14.2	-12.2
Країни з низьким доходом, що розвиваються	-2.0	-3.3	-3.1	-3.7	-3.7	-3.6	-3.4	-4.0	-5.7	-5.0
Виробники нафти	2.8	1.4	-0.4	-4.1	-5.3	-2.9	0.1	-0.6	-10.6	-5.5

Джерело: складено авторами на основі даних (IMF, 2020)

Рис. 2. Фіскальне стимулювання економіки за підсумками 2020 р., % від ВВП
Джерело: побудовано авторами на основі даних (IMF, 2020)

11,7 трлн дол. (близько 12 % світового ВВП). За підсумками 2020 р. фіскальні витрати зросли майже до 14 трлн дол., частина яких була додатковими витратами або недоотриманими доходами за рахунок зменшення оподаткування (7,8 трлн дол.), а частина була спрямована на підтримку ліквідності шляхом вливання капіталу в економіку, здійснення позик та надання гарантій (6 трлн дол.). При цьому із 14 трлн дол. фіскальних стимулів 11,8 трлн дол. здійснили розвинені країни.

Розмір і структура фіскальних заходів різняться серед різних груп країн (рис. 2). Фіскальне стимулювання є найбільшим у розвинених країнах: 12,7 % ВВП спрямовано на додаткові витрати та недоотримані доходи і 11,3 % ВВП витрачено на вливання капіталу, позики та гарантії. У країнах, що розвиваються, та країнах із середнім доходом фіскальне стимулювання було значно меншим: 3,6 % за рахунок додаткових витрат та недоотриманих доходів і 2,5 % вливання капіталу, позики та гарантії. Найменш значним фіскальне стимулювання було в країнах з низьким рівнем доходу, що розвиваються: 1,6 % спрямовано на додаткові витрати та недоотримані доходи та 0,2 % – на вливання капіталу, позики та гарантії. Така закономірність є відображенням величини фіскального простору кожної групи країн. В Україні у 2020 р. 4,8 млрд дол. (3,4 % українського ВВП) було спрямовано на додаткові витрати та недоотримані доходи.

Багато розвинених економік оголосили про додаткові фіскальні стимули. Деякі заходи передбачали підтримку інновацій (Франція), навчання (Австралія, Франція) та екологічного зростання (Франція, Німеччина, Італія, Японія, Корея, Велика Британія) або розвиток цифрової інфраструктури (Німеччина, Корея, Японія). Фіскальні заходи Німеччини також включали зниження ставки податку на додану вартість на 6 місяців та тимчасову додаткову допомогу на дітей (IMF, 2020).

Фінансування країн, що розвиваються, та країн із середнім доходом для здійснення фіскального стимулювання надходить із різних джерел, включно з нарощенням державного боргу або збільшенням податків. Випуск єврооблігацій на ринках, що

розвиваються, зріс до 140 млрд дол. у першій половині 2020 р. порівняно з 95 млрд дол. у 2019 р. Деякі країни також використовували позабюджетні фонди (Чилі, Індія, Росія), підвищували акцизи на пальне (Індія) або збільшили ставку ПДВ (Саудівська Аравія) (IMF, 2020).

На початку квітня 2020 р. Європейський Парламент схвалив пропозицію щодо інвестицій у розмірі 32 млрд євро для подолання економічних наслідків пандемії (0,2 % ВВП ЄС у 2019 р.) і трохи пізніше – у розмірі 540 млрд євро (або близько 4,5 % ВВП Єврозони). Із них 100 млрд євро спрямовано на фінансування Програми підтримки зменшення ризику безробіття в надзвичайних ситуаціях (SURE), яка передбачає надання позик Європейським Союзом державам-членам на вигідних умовах. Ці позики призначені для реагування на збільшення безробіття та використання короткочасних заходів та пов'язаних із цим соціальних трансфертів. Також квітневе засідання Євругрупи посилює роль Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) шляхом створення загальноєвропейського механізму гарантування позик у загальному розмірі 200 млрд євро, зокрема для малих і середніх підприємств, адже колапс попиту призвів до збільшення попиту на ліквідність, який не можуть задовольнити банки, які самі перебувають під тиском. Підтримка цих підприємств, а отже і виробничого потенціалу, є надзвичайно важливою для відновлення економіки та потенційного виробництва в середньостроковій перспективі (Europe: fiscal policy in action, 2020).

Фіскальне стимулювання різних країн різниться за розміром та структурою, але загалом підтримка домогосподарств і фірм охоплює: а) збільшення видатків на охорону здоров'я; б) соціальні трансферти; в) субсидії на виплату заробітних плат; г) розширення виплат з безробіття; г) позики та гарантії, вливання капіталу; д) зменшення або відстрочення податків та внесків на соціальне страхування; е) мораторії на деякі види зобов'язань (орендна плата, комунальні платежі, виплати боргів); є) використання схем скороченого робочого дня; ж) додаткові

відпустки у зв'язку з хворобою та для догляду за дитиною тощо.

Розглянемо інструменти фіскального стимулювання, використані країнами, детальніше.

Грошові перекази населенню виявилися більш ефективними в захисті бідних верств населення та мали сильніший вплив на загальне споживання, насамперед у випадках, коли спрямовувалися на тих, хто цього найбільше потребує і з високою ймовірністю витратить їх (наприклад, безробітні). Наприклад, у США «стимулюючі чеки» отримали не тільки ті, хто цього найбільше потребує, а й домогосподарства з досить високим рівнем доходу. У результаті такі домогосподарства витрачали на споживання менше, ніж домогосподарства з меншими доходами, що зробило цей фіскальний інструмент менш ефективним. Також грошові трансферти були більш ефективним інструментом, ніж виплати з безробіття, у країнах з високою часткою тіньової економіки через те, що значна частка людей не є офіційно працевлаштованими і, як результат, не мають доступу до допомоги з безробіття від держави. Деякі країни (Індія, Того, Туреччина) швидко, прозоро та безпечно розширили грошові виплати, використовуючи системи ідентифікації громадян, пов'язані з соціально-економічними базами даних та платформами цифрових платежів (IMF, 2020). За оцінками ОЕСР, соціальні трансферти допомогли компенсувати зменшення доходу домогосподарств на ринку, що призвело до набагато меншого падіння наявного доходу або навіть збільшення (OECD, 2020).

Ще одним інструментом фіскального стимулювання стали *субсидії на заробітну плату*. Основні показники безробіття зростали менше в економіках, які спрямовували більшу підтримку ринку праці за рахунок субсидій на заробітну плату (Австралія, Велика Британія), а не допомоги з безробіття (Канада, США). Однак може виявитися, що субсидії на заробітну плату лише відклали на майбутнє, а не запобігли більшій масовій втраті робочих місць, оскільки згодом ці субсидії буде скасовано (IMF, 2020).

Позики та гарантії як інструменти фіскального стимулювання мали на меті забезпечити ліквідність підприємств, які не мають грошових коштів, але поки що фіксується низький рівень використання такого інструменту країнами (наприклад, Німеччина, Італія, Велика Британія) (IMF, 2020).

Вливання капіталу часто було необхідним для запобігання банкрутству стратегічних фірм, що постраждали (як-от національні авіакомпанії). У деяких випадках (Нова Зеландія, Сінгапур) уряди надавали позики національним

авіакомпаніям з можливістю конвертувати облигації в пайовий капітал та ін. (IMF, 2020).

Податкові заходи здебільшого полягали в продовженні строків та відстрочках виплат, що допомагає підтримувати ліквідність домогосподарств та бізнес-одиниць. Прискорене відшкодування ПДВ (Франція, Індонезія) та прискорені відрахування амортизації (Австралія) зменшили потреби бізнесу в грошових потоках. Зменшені внески на соціальне страхування (Аргентина, Китай, Франція, Корея) захистили найбільш вразливі та постраждали домогосподарства та фірми. Проте підтримка фірм та населення на основі зміни оподаткування може бути менш ефективною в деяких країнах, що розвиваються, через обмежене охоплення неформальних секторів (IMF, 2020).

Заходи, пов'язані з накладанням мораторіїв на виплати іпотечних кредитів (США), комунальних послуг (Аргентина, Колумбія, Японія), орендної плати (Китай) або позик (Аргентина, Туреччина), надали короткострокову допомогу домогосподарствам та підприємствам, зокрема в неформальному секторі (IMF, 2020).

В Україні основними заходами фіскального стимулювання стали такі:

1. Використання схем скороченого робочого дня та розширення виплат із безробіття, в т. ч.: 2803 млрд грн + 0,08 млрд грн було спрямовано на виплати допомоги з часткового безробіття та 1277 млрд грн + 1199 млрд грн – для виплат допомоги з безробіття (Закон України № 540-IX, 2020; Постанова КМУ № 67, 2021).

2. Зміни в оподаткуванні, в т. ч.: а) обмеження застосування більшості штрафів за порушення податкового законодавства; дозвіл фізичним особам-підприємцям тимчасово не заповнювати книги обліку доходів; збільшення лімітів річного доходу для ФОП 1, 2 та 3 груп; б) звільнення від сплати ПДВ при ввезенні товарів, необхідних для боротьби з коронавірусом; в) спрощення системи обліку продукції та впровадження нульової ставки акцизного податку для державних підприємств, які виробляють дезінфектори на основі спирту (Постанова КМУ № 308, 2020).

3. Фінансова підтримка пенсіонерів, у т. ч.: а) щомісячна виплата в розмірі до 500 грн пенсіонерам віком за 80 років і розмір пенсії яких не перевищує 9205 грн; б) індексація пенсій на 11 % у травні 2020 р. (Постанова КМУ № 308, 2020).

4. Субсидії, в т. ч.: а) запровадження Урядом додаткової компенсації витрат на оплату комунальних послуг одержувачам житлових субсидій на період карантину, яка в середньому становить 300 грн для кожної родини; б) збільшення на 50 % соціальних нормативів користування

електричною енергією, холодною та гарячою водою, водовідведенням та природним газом для приготування їжі і підігріву води, на які розраховано субсидію (Постанова КМУ № 308, 2020).

5. Соціальна та економічна підтримка домогосподарств і підприємств під час пандемії, в т. ч.: а) доплати до заробітної плати медичним та іншим працівникам, які безпосередньо зайняті на роботах з ліквідації захворювання серед людей на коронавірусну хворобу (COVID-19), у розмірі до 300 % заробітної плати; б) доплати до заробітної плати в розмірі до 100 % заробітної плати працівникам сфери соціального захисту населення, які безпосередньо надають соціальні послуги за місцем проживання/перебування отримувача соціальних послуг; в) встановлення граничних цін для оптової та роздрібною торгівлі товарами протиепідемічного призначення; г) справляння акцизного податку за ставкою 0 гривень за 1 літр 100-відсоткового спирту із спирту етилового, який використовується для виробництва дезінфекційних засобів (до 31 травня 2020 року); г) звільнення від оподаткування податком на додану вартість операції з ввезення на митну територію України товарів, необхідних для подолання коронавірусної хвороби (COVID-19) (Постанова КМУ № 1040, 2020).

Висновки та пропозиції щодо подальших досліджень

1. За підсумками 2020 р. відбулося суттєве падіння світової економіки, спричинене пандемією COVID-19. Обмежувальні пандемічні заходи спричинили падіння доходів та попиту населення, зниження прибутків підприємств, зростання рівня безробіття. До того ж вплив пандемії на

економіки, що розвиваються, є більш негативним, ніж на розвинені, через слабші системи охорони здоров'я, значні втрати в торгівлі та туризмі, зменшення грошових переказів та жорсткі фінансові умови на тлі зростаючого боргу.

2. В умовах рецесії, що розпочалася у 2020 р., країни використовують заходи фіскального стимулювання домогосподарств і бізнес-одиниць через додаткові державні витрати та недоотримані бюджетні доходи. Основними заходами фіскальної підтримки в цей період є: відстрочки та послаблення у сплаті податків, мораторій на окремі види зобов'язань, різні форми грошових доплат та субсидій, часткове безробіття, вливання капіталу в підприємства, позики та гарантії.

3. Розмір та ефективність фіскальних стимулів різняться серед країн через різний розмір фіскального простору, рівень розвитку економіки, доступ до грошових потоків міжнародних фінансів. Ті країни, які мають ширший доступ до міжнародних фінансів, отримали в розпорядження більше коштів для подолання негативних наслідків пандемії і, як наслідок, збільшили свої боргові зобов'язання більше, ніж ті країни, що мають обмежений доступ до міжнародних фінансів. За підсумками 2020 р. світовий рівень заборгованості досягнув свого рекордного значення, що становить 98 % від світового ВВП.

4. Багато країн, що розвиваються, з низьким рівнем доходу стикаються з високим рівнем боргового навантаження на економіку. Відповідно, на перспективу, для стабілізації боргу в таких країнах актуальними будуть питання боргової реструктуризації та скорочення державних видатків, а це означає обмеженість у використанні фіскальних стимулів для виходу з рецесії та стимулювання економічного розвитку в країні.

Список літератури

- Базилевич, В. Д., Базилевич, К. С., Баластрик, Л. О. (2010). *Макроекономіка: практикум*. 2-ге вид. перероб. і допов. Київ: Знання.
- Закон України № 540-IX. (2020). Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text>
- Закон України № 1071-IX. (2020). Про соціальну підтримку застрахованих осіб та суб'єктів господарювання на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1071-20#Text>
- Макконнелл, К. Р., Брю, С. Л. (2007). *Економікс: принципи, проблеми і політика*. Пер. с англ. 16-е изд. Москва: Инфра-М.
- Постанова Кабінету Міністрів України № 308. (2020). Про виділення коштів для надання фінансової допомоги Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-20-%D0%BF#Text>
- Постанова Кабінету Міністрів України № 1040. (2020). Про виділення коштів для надання фінансової допомоги Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття для здійснення виплат допомоги по безробіттю та допомоги по частковому безробіттю на період карантину. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1040-2020-%D0%BF#Text>
- Постанова Кабінету Міністрів України № 67. (2021). Про затвердження Порядку надання допомоги по частковому безробіттю. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74-2021-%D0%BF#Text>
- Радіонова, І. Ф. (1996). *Макроекономіка та економічна політика*. Київ: Таксон.
- Europe: fiscal policy in action. (2020). *Eco Conjoncture*, 4, 1–6. <https://economic-research.bnpparibas.com/Views/DisplayPublication.aspx?type=document&IdPdf=39129>
- IMF. (2020a). *Fiscal Monitor Update: January 2020*. <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2021/01/20/fiscal-monitor-update-january-2021>

- IMF. (2020b). *Fiscal Monitor: Policies for the Recovery: October 2020*. <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2020/09/30/october-2020-fiscal-monitor>
- OECD. (2019-2020). <https://www.oecd.org/>
- OECD. (2020). *Economic Outlook, Preliminary version. OECD Publishing, 2, 108*. <https://doi.org/10.1787/39a88ab1-en>

References

- Bazylevych, V., Bazylevych, K., & Balastryk, L. (2010). *Macroeconomics: workshop*. Kyiv: Knowledge [in Ukrainian].
- Europe: fiscal policy in action. (2020). *Eco Conjoncture, 4*, 1–6. <https://economic-research.bnpparibas.com/Views/DisplayPublication.aspx?type=document&IdPdf=39129>
- IMF. (2020a). *Fiscal Monitor Update: January 2020*. <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2021/01/20/fiscal-monitor-update-january-2021>
- IMF. (2020b). *Fiscal Monitor: Policies for the Recovery: October 2020*. <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2020/09/30/october-2020-fiscal-monitor>
- Law of Ukraine No. 540-IX. (2020). On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Aimed at Providing Additional Social and Economic Guarantees in Connection with the Spread of Coronavirus Disease (COVID-19). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text> [in Ukrainian].
- Law of Ukraine No. 1071-IX. (2020). On social support of insured persons and business entities for the period of implementation of restrictive anti-epidemic measures introduced to prevent the spread of acute respiratory disease COVID-19 caused by coronavirus SARS-CoV-2 in Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1071-20#Text> [in Ukrainian].
- McConnell, C. R., & Brue, S. L. (2007). *Economics: principles, problems and policies*. Moscow: Infra-M [in Russian].
- OECD. (2019-2020). <https://www.oecd.org/>
- OECD. (2020). *Economic Outlook, Preliminary version. OECD Publishing, 2, 108*. <https://doi.org/10.1787/39a88ab1-en>
- Radionova, I. (1996). *Macroeconomics and economic policy*. Kyiv: Tucsos [in Ukrainian].
- Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 308. (2020). On the allocation of funds for the provision of financial assistance to the Fund of Compulsory State Social Insurance in Case of Unemployment. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1040. (2020). On the allocation of funds for financial assistance to the Fund of Compulsory State Social Insurance in the event of unemployment for the payment of unemployment benefits and partial unemployment benefits for the period of quarantine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1040-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 67. (2021). On approval of the Procedure for providing assistance for partial unemployment. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

S. Hlushchenko, A. Melnyk

FISCAL INCENTIVES FOR ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE WORLD UNDER THE CONDITION OF THE COVID-19

The article describes the fiscal stimulus, which used in the world to overcome the negative effects of the recession in the context of the COVID-19 pandemic. The authors used historical and static methods, a combination of methods of analysis and synthesis, etc. Based on the statist analysis of the dynamics of macroeconomic indicators, the authors confirmed that the main development trend of most countries and Ukraine in 2020 is a significant economic decline (falling production, rising public debt, growing fiscal deficit, etc.) caused by the COVID-19 pandemic. The article summarizes that in the recession in 2020, countries use measures to fiscally stimulate households and business units through additional government expenditures and lost budget revenues. The size and structure of fiscal stimulus measures vary among different groups of countries. The main fiscal stimulus during this period are: deferrals and reductions in taxes, a moratorium on the payment of certain types of obligations, various forms of cash surcharges and subsidies, partial unemployment, capital injections into enterprises, loans and guarantees. The debt burden is a significant threat to low-income countries, as debt restructuring and public spending cuts will be relevant in the long run to stabilize debt in such countries. This means limited use of fiscal stimulus to exit the recession and stimulate economic development in the country. The results can have practical application within the framework of the formation of the state fiscal policy to overcome the recession and stimulate economic development in the country. In Ukrainian practice, during the pandemic, the main measures of fiscal stimulus were the use of reduced working day schemes and the expansion of unemployment benefits; changes in taxation; financial support for retirees; subsidies; social and economic support of households and enterprises.

Keywords: fiscal policy, fiscal stimulus, fiscal balance, economic fluctuations, recession.

Матеріал надійшов 29.04.2021

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)